

LBRIS

We know
books

Dan-Silviu Boerescu

MARILE IMPERII ALE LUMII

Aur, fildeș și abanos

MARILE IMPERII AFRICANE

București, 2025

Aur, fildes și abanos

Marile imperii africane

ISBN: 978-630-307-097-1

Tehnoredactare: Gabriela ANGHEL

Design copertă: Daniel EBERHAT

Corectură: Eugenia OPREA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BOERESCU, DAN-SILVIU

Aur, fildes și abanos : marile Imperii africane

/ Dan-Silviu Boerescu. - București : Neverland, 2025

Conține bibliografie

ISBN 978-630-307-097-1

94

Autor: Dan-Silviu Boerescu

© 2025 pentru prezenta ediție: Editura Neverland

Această carte este protejată prin copyright și nu poate fi reprodușă, parțial sau integral, fără permisiunea scrisă a deținătorului drepturilor de autor.

Editura Neverland este membră a Grupului Editorial Universul Juridic

Tel.: +40 21.314.93.15; +40 790 557 986

editura@neverland.ro

www.neverland.ro

 www.facebook.com/editura.neverland

Comenzi online:

Librăria UJmag

tel.: 0733.673.555; 021.312.22.21

www.ujmag.ro

 www.facebook.com/ujmag

SUMAR

O istorie nedreptătită a continentului unde a apărut <i>Homo sapiens</i>	7
Cartagina... o piele de vacă întinsă cu ingeniozitate și nu doar elefanții lui Hannibal.....	20
Pe când în Kush se folosea tetraciclina... ..	29
Aksum, civilizația căreia i-a dat foc o femeie	36
Punt și babuinul mumificat oferit în dar unui faraon.....	48
Ghana, Ghanata, Wagadu... sau Coasta de Aur	54
Povestea celui mai bogat om din istorie, Mansa Musa din Mali	68
Songhai: sulitele sunt neputincioase în fața prafului de pușcă	73
Ashanti – „umanitatea sclaviei“, matriarhatul și accesul la Billboard Hot 100	87
Regatul amazoanelor: Dahomey, marele furnizor de sclavi și... practici voodoo.....	101
Yoruba, descendenții lui Oduduwa din Ile-Ife și Imperiul Oyo	124
Kanem-Bornu din Bilad al-Sudan	158
Imperiul creștin din Abisinia	169
„Conții“, „ducii“ și „marchizii“ din Kongo	182
Marele Zimbabwe și aurul din Mutapa.....	198
Bibliografie imperială post-colonială	205

O istorie nedreptățită a continentului unde a apărut *Homo sapiens*

Antropologia a dovedit că în Africa își are originea rasa umană, de-a lungul văii Marelui Rift African, ce traversează Etiopia și Kenya, fiind descoperite cele mai vechi schelete ale înaintașilor oamenilor de azi.

Dar istoria Africii este îndelungată, complexă și variată și a fost adesea subapreciată și, în mod evident, nedreptățită de către comunitatea istorică globală. Africa, în special Africa de Est, este larg acceptată ca fiind locul de origine al oamenilor și al clasei Hominidae, cunoscută și sub numele de „marile maimuțe”. Cei mai vechi hominizi și strămoșii lor au fost datați în jurul a șapte milioane de ani în urmă, incluzând *Sahelanthropus*, *Australopithecus africanus*, *A. afarensis*, *Homo erectus*, *H. habilis* și *H. ergaster*; cele mai vechi rămășițe de *Homo sapiens* (strămoșul omului modern), găsite în Etiopia, Africa de Sud și Maroc, datează de circa 233 000, 259 000 și, respectiv, 300 000 de ani în urmă, iar *Homo sapiens* se crede că a apărut în Africa în urmă cu aproximativ 350 000–260 000 de ani. Africa este, de asemenea, considerată de antropologi ca fiind cel mai divers continent din punct de vedere genetic ca rezultat al faptului că a fost locuită pentru cea mai lungă perioadă de timp.

La sfârșitul epocii glaciare, estimat aproximativ în perioada 10 500 î.H., Sahara devenise din nou o vale verde și fertilă, iar populațiile africane se întorseseră din interiorul și de pe coasta Africii Subsahariene. Există picturi rupestre care ilustrează în acea epocă o Sahară fertilă și populații numeroase: ele au fost descoperite în Tassili n'Ajjer și datează de acum 10 milenii. Totuși, în timp, climatul tot mai cald și mai secetos a făcut ca, până spre 5 000 î.H., regiunea Saharei să devină din ce în ce mai uscată și mai ostilă. În jurul anului 3500 î.H., din cauza unei înclinări a orbitei Pământului, Sahara a experimentat o perioadă de rapidă deșertificare. Populația a fost nevoită să migreze din regiunea Saharei spre

Valea Nilului, unde a înființat așezări permanente sau semipermanente. Ulterior, a avut loc o recesiune climatică majoră, care a redus ploile abundente și persistente în Africa Centrală și de Est. Începând din acea perioadă, seceta a predominat în Africa de Est și, din ce în ce mai mult în următorii 200 de ani, în Etiopia.

Cu toate aceste impedimente, care s-au succedat vreme de câteva milenii, oamenii s-au adaptat și au progresat din multe puncte de vedere. De pildă, îmblânzirea bovinelor în Africa a precedat agricultura și pare să fi existat alături de cultura societăților de vânători-culegători. Se speculează că, până în 6000 î.H., bovinele erau deja domesticite în nordul Africii. În complexul Sahara-Nil, oamenii au domesticit multe animale, inclusiv măgarul și o capră mică cu coarne în spirală, care era comună din Algeria până în Nubia. Între 10 000 și 9000 î.H., olăritul a fost inventat în regiunea Mali din savana Africii de Vest. În stepa și savana Saharei și Sahelului din Africa de Nord-Vest, oamenii, posibil strămoși ai culturilor moderne Nilo-Sahariene și Mande, au început să colecteze porumb sălbatic, în jurul anilor 8000-6000 î.H. Mai târziu, au fost colectați și dovlecei, pepeni verzi, semințe de ricin și bumbac. Sorgul a fost cultivat pentru prima dată în Sudanul de Est în jurul anului 4000 î.H., reprezentând unul dintre cele mai timpurii exemple de agricultură din istoria umană. Cultivarea sa s-a răspândit treptat în Africa, înainte de a ajunge în India în jurul anului 2000 î.H.

În jurul anului 4000 î.H., climatul Saharei a început să devină mai uscat într-un ritm extrem de rapid. Această nouă evoluție climatică a determinat scăderea semnificativă a nivelului lacurilor și râurilor și a accentuat deșertificarea. Aceasta, la rândul său, a redus suprafețele de teren propice pentru așezări umane și a încurajat migrațiile comunităților agricole către clima mai favorabilă din Africa de Vest. În primul mileniu î.H., o reducere a culturilor de cereale sălbatice legate de schimbările condițiilor climatice a facilitat expansiunea comunităților agricole și adoptarea rapidă a cultivării orezului în jurul fluviului Niger. Până în primul mileniu î.H., prelucrarea fierului a fost introdusă în Africa de

Nord și a devenit stabilă în părți din Africa Subsahariană. Ce-i drept, a dispărut în circumstanțe necunoscute în jurul anului 500 d.H., după aproape două milenii. Totuși, până în 500 î.H., prelucrarea metalelor tindea să devină o practică tehnologică obișnuită în Africa de Vest. Obiecte din cupru din Egipt, Africa de Nord, Nubia și Etiopia, datând din jurul anului 500 î.H., au fost descoperite de către arheologi în Africa de Vest, sugerând că rețelele de comerț transsaharian funcționau și erau stabile la această dată.

Afri era un termen latinesc folosit pentru a se referi la locuitorii a ceea ce era cunoscut atunci drept Africa de Nord, situată la vest de fluviul Nil și, în sensul său cel mai larg, referindu-se la toate teritoriile de la sud de Marea Mediterană, cunoscută și sub numele de „Libia“ antică. Acest nume pare să se fi referit, inițial, la un trib libian autohton, un strămoș al berberilor moderni. Numele a fost de obicei legat de cuvântul fenician *afar*, care înseamnă „praf“, dar o ipoteză din 1981 a afirmat că provine din cuvântul berber *ifri* (plural *ifran*), care înseamnă „peșteră“, cu referire la vechii locuitori ai cavernelor. Același cuvânt poate fi găsit în numele tribului Banu Ifran din Algeria și Tripolitania, un trib berber originar din *Yafran* (cunoscut și sub numele de *Ifrane*) din nord-vestul Libiei, precum și în numele orașului *Ifrane* din Maroc.

Sub stăpânirea romană, Cartagina a devenit capitala provinciei numite atunci *Africa Proconsularis*, după înfrângerea cartaginezilor în cel de-al Treilea Război Punic în anul 146 î.H. Provincia includea și partea de coastă a Libiei moderne. Sufixul latinesc *-ica* poate fi uneori folosit pentru a desemna un teritoriu (de exemplu, în Celtica de la Celtae, așa cum a fost folosit de Iulius Caesar). Ulterior, regiunea musulmană *Ifriqiya*, după cucerirea Exarhatului Africii al Imperiului Bizantin (Roman de Est), a păstrat și ea o formă a numelui. Conform romanilor, Africa se afla la vest de Egipt, în timp ce „Asia“ era folosită pentru a se referi la Anatolia și la teritoriile de la est. Geograful Ptolemeu (85–165 d.H.) a trasat o linie clară între cele două continente, indicând Alexandria de-a lungul meridianului zero și stabilind istmul Suez și Marea

Roșie granița dintre Asia și Africa. Pe măsură ce europenii au ajuns să înțeleagă adevărata întindere a continentului, ideea de „Africa“ s-a extins odată cu cunoștințele lor.

Civilizații precum Egiptul antic, Kerma, Punt și Tichitt au apărut în Africa de Nord, Est și Vest în timpul mileniilor al IV-lea și al III-lea î.H., în timp ce expansiunea bantu din 4000 î.H. până în 1000 d.H. a avut un rol substanțial în punerea bazelor societăților și statelor în Africa Centrală, de Est și de Sud. A urmat un mozaic istoric complex de civilizații, regate și imperii, majoritatea societăților africane înregistrându-și aparatul de stat, literatura și istoria prin tradiția orală.

În Africa, sclavia a fost istoric răspândită, iar piețele interne de sclavi erau folosite pentru a susține diverse activități de „export uman“, creând diverse diaspore, inclusiv în Americi. De la sfârșitul secolului al XIX-lea până la începutul secolului al XX-lea, impulsivă de la două Revoluție Industrială, Africa a fost rapid cucerită și colonizată de națiunile europene, ajungând într-un punct în care doar Etiopia și Liberia mai erau independente. „Stăpânirea europeană a avut un impact semnificativ asupra societăților africane, iar suprimarea autonomiei comunale a perturbat practicile tradiționale locale și a cauzat transformarea ireversibilă a sistemelor socio-economice africane.“ Majoritatea statelor actuale din Africa au apărut dintr-un proces de decolonizare după Al Doilea Război Mondial și au înființat Organizația Unității Africane în 1963.

Realitatea cumplită a ultimelor secole ne-a făcut să vedem Africa doar în chip de iad al colonialismului lipsit de scrupule, care i-a exploatat sălbatic resursele naturale și pe cele umane, pe unii dintre locuitorii săi transformându-i angro în „mărfuri“ ale abominabilului comerț practicat de negustorii de sclavi. Din nefericire, asta chiar s-a întâmplat aici, dar este interesant de știut că și pe Continentul Negru au existat dintotdeauna mari imperii care nu au avut nicio legătură cu puterile europene, ci s-au format natural, fără influențe externe, fiind edificate și conduse de indigeni.

Ba chiar, în secolul al XIV-lea, a existat un astfel de conducător, faimosul Mansa Musa, care, extinzându-și supremația din bazinul fluviului Niger până în Tombuktu, a stăpânit Imperiul Mali începând din 1312 și este considerat cel mai bogat om care a trăit vreodată pe planeta noastră. El și-a trimis ambasadorii până în Bizanț și posedea atât de mult aur încât, risipind cu o larghețe impresionantă metal prețios în timpul istoricului său pelerinaj la Mecca, pur și simplu, a produs cea mai mare criză din istorie a acestui etalon al bogăției universale.

Dar, dincolo de anticul Sudan sau de Cartagina, ori de Kush, care a rivalizat cu Egiptul faraonilor, Mali – succedat de Songhai – nu este singurul imperiu african care s-a impus mai târziu, până spre secolul al XVI-lea, perioadă în care au ființat puternicele formațiuni medievale din Ghana sau Zimbabwe.

De-a lungul istoriei, au existat numeroase regate și imperii în toate regiunile continentului african. Un regat este un stat relativ bine delimitat și centrat pe o realitate etnică și culturală, cu un rege sau o regină în calitate de lider. Un imperiu este o unitate politică formată din mai multe teritorii, avanposturi militare și popoare, „de obicei create prin cucerire și împărțite între un centru dominant și periferii subordonate“, așa cum consideră Stephen Howe. În Africa, statele au apărut într-un proces care acoperă multe generații și secole. Majoritatea statelor au fost create prin cucerire sau prin împrumutarea și asimilarea de idei și instituții, în timp ce unele s-au dezvoltat printr-o dezvoltare internă, în mare parte izolată. Dezvoltarea economică „a dat naștere unei nevoi percepute de instituții centralizate și de o conducere «teritorială» care să depășească legăturile mai vechi de rudenie și comunitate“. Lupta politico-religioasă dintre popor și rege a văzut uneori poporul victorios și instaurarea unor regi sacri cu mai puțină putere politică (denumită „sacralizare adversă“), în contrast cu „regii divini echivalați cu zeii“. Regii și reginele au folosit atât „puterea instrumentală“, utilizarea influenței directe pentru a obține rezultatele spre care aspirau programatic, cât și „puterea creativă“, respectiv utilizarea ritualului și a mitologiei ca forțe mai subtile – dar

eficientel – de persuasiune populară. În ciuda acestui fapt, o prejudecată destul de larg răspândită susține că, în fapt, continentului i-au lipsit state mari sau o organizare politică tip imperiu, mai complexă și semnificativă. „Fie că asta are rădăcini în ignoranță, eurocentrism sau rasism, istorici celebri precum Hugh Trevor-Roper au susținut că istoria africană nu este caracterizată de formarea statelor sau de structuri ierarhice.“ De fapt, natura organizării politice a variat foarte mult pe întreg continentul, de la vastele imperii vest-sudanice la imperiile sacrale kongoleze, asemănătoare confederațiilor sau commonwealth-urilor, și la regatele cu ierarhie clar precizată din zona Marilor Lacuri din jurul Marelui Rift African sau al Riftului African de Est (Victoria, Tanganika, Malawi, Turkana).

Africa pre-colonială posedă poate până la 10 000 (!) de state și unități politice diferite, caracterizate prin multe tipuri de organizare politică și conducere. Acestea includeau grupuri mici de familii de vânători-culegători, cum ar fi poporul San din sudul Africii; grupuri mai mari și mai structurate, precum grupările de clanuri familiale ale popoarelor vorbitoare de bantu din centrul, sudul și estul Africii; grupuri de clanuri foarte structurate în Cornul Africii; marile regate saheliene; orașe-stat și regate autonome, cum ar fi cele ale popoarelor Akan, Edo, Yoruba și Igbo din Africa de Vest; orașele comerciale de pe coasta Swahili din sud-estul Africii (conform sintezei lui Martin Meredith).

Până în secolul al IX-lea d.H., un șir de state dinastice, inclusiv cele mai vechi state Hausa, se întindeau de-a lungul savanei sub-sahariene, din regiunile vestice până în Sudanul Central. Cele mai puternice dintre aceste state erau Ghana, Gao și Imperiul Kanem-Bornu. Ghana a decăzut în secolul al XI-lea, dar a fost succedată de Imperiul Mali, care a consolidat mare parte din vestul Sudanului în secolul al XIII-lea. Kanem a acceptat islamul în secolul al XI-lea. În regiunile împădurite de pe coasta de vest a Africii, regatele independente s-au dezvoltat însă cu puțină influență din partea nordului musulman. Regatul Nri a fost înființat în jurul secolului al IX-lea și a fost unul dintre primele. Este, de asemenea,

unul dintre cele mai vechi regate din Nigeria de astăzi și a fost condus de Eze Nri. (Regatul Nri este renumit pentru bronzurile sale elaborate, găsite în orașul Igbo-Ukwu, care au fost datate încă din secolul al IX-lea.) Regatul Ife, istoric datat ca primul dintre aceste orașe-stat, sau regatele Yoruba aveau „guverne“ sub conducerea unui *oba* preotesc („rege“ sau „conducător“ în limba yoruba), de pildă, Ooni din Ife. Ife era cunoscut ca un important centru religios și cultural în Africa de Vest și pentru tradiția sa unică de sculptură naturalistă în bronz. Modelul de guvernare din Ife a fost adaptat în Imperiul Oyo, unde regii lui, numiți Alaafin, controlau un număr mare de alte orașe-stat și regate yoruba, dar și non-yoruba. Regatul Fon din Dahomey era unul dintre domeniile non-yoruba sub controlul Oyo. Almoravizii erau o dinastie berberă din Sahara care s-a extins pe o zonă largă din nord-vestul Africii și Peninsula Iberică în timpul secolului al XI-lea. Banu Hilal și Banu Maqil erau o colecție de triburi arabe beduine din Peninsula Arabică ce au migrat spre vest prin Egipt între secolele al XI-lea și al XIII-lea. Migrarea lor a dus la fuziunea dintre arabi și berberi, unde localnicii au fost arabizați, iar cultura arabă a absorbit elemente ale culturii locale, sub cadrul unificator al islamului.

După destrămarea Imperiului Mali, un lider local pe nume Sonni Ali (1464–1492) a fondat Imperiul Songhai în regiunea Nigerului Mijlociu și a Sudanului de Vest, preluând controlul comerțului transsaharian. Sonni Ali a cucerit Tombuktu (Tombuktu) în 1468 și Jenne în 1473, construindu-și regimul pe veniturile din comerț și cooperarea comercianților musulmani. Succesorul său, Askia Mohammad I (1493–1528), a făcut din islam religia oficială, a construit moschei și a adus în Gao savanți musulmani, inclusiv pe Al-Maghili (1504), fondatorul unei tradiții importante de învățământ musulman sudanez african.

Până în secolul al XI-lea, unele state Hausa – precum Kano, Jigawa, Katsina și Gobir – s-au dezvoltat în orașe-stat fortificate care se ocupau de comerț, serveau caravane și manufacturau bunuri. Până în secolul al XV-lea, aceste mici state erau la periferia marilor imperii sudaneze ale

epocii, plătind tribut către Songhai la vest și Kanem-Borno la est, conform Ira M. Lapidus.

Sclavia a fost practică de mult timp în Africa. Între secolele al XV-lea și al XIX-lea, comerțul transatlantic cu sclavi, dezvoltat de statele africane, a dus un număr estimat de 7-12 milioane de nativi africani în Lumea Nouă. Dar, fapt mai puțin cunoscut, în plus, și peste un milion de europeni au fost capturați de pirații berberi și vânduți ca sclavi în Africa de Nord între secolele al XVI-lea și al XIX-lea, arată Paul E. Lovejoy. În Africa de Vest, declinul comerțului transatlantic cu sclavi în anii 1820 a cauzat schimbări economice dramatice pentru statele locale. Scăderea treptată a comerțului cu sclavi, determinată de lipsa cererii pentru sclavi în Lumea Nouă, adoptarea legislației anti-sclavie în Europa și America și prezența din ce în ce mai mare a Marinei Regale Britanice în largul coastei Africii de Vest, a obligat statele africane să adopte noi strategii economice. Între 1808 și 1860, Escadrila Britanică din Africa de Vest a capturat aproximativ 1 600 de nave care transportau sclavi și a eliberat 150 000 de africani care se aflau la bord. Acțiuni au fost întreprinse și împotriva liderilor africani care au refuzat să semneze tratatele britanice de interzicere a comerțului cu sclavi, de exemplu, împotriva „regelui uzurpator al Lagosului“ (din Nigeria), detronat în 1851.

Tratatate anti-sclavie au fost semnate cu peste 50 de conducători africani. Marile puteri ale Africii de Vest (Confederația Ashanti, Regatul Dahomey și Imperiul Oyo) au adoptat diferite modalități de adaptare la schimbare. Ashanti și Dahomey s-au concentrat pe dezvoltarea „comerțului legitim“ axat pe exportul uleiului de palmier, a boabelor de cacao, a lemnului și a aurului, formând baza comerțului modern de export al Africii de Vest. Imperiul Oyo, incapabil să se adapteze, s-a prăbușit în urma unor războaie civile.

„Împărțirea Africii“ a fost cucerirea și colonizarea continentului de către șapte puteri europene occidentale, impulsionată de a doua Revoluție Industrială în timpul erei „Imperialismului Nou“ (1833-1914). În 1870, 10% din continent era formal sub control european. Până în 1914,

acest procent crescuse la aproape 90%, cu doar Liberia, Etiopia și părți din actuala Libie păstrându-și suveranitatea deplină. Conferința de la Berlin din 1884 a reglementat colonizarea și comerțul european în Africa și este văzută ca emblematică pentru „împărțirea“ continentului. În ultimul sfert al secolului al XIX-lea, au existat rivalități politice considerabile între imperiile europene, care au oferit impulsul pentru colonizare. Ultimii ani ai secolului al XIX-lea au văzut o tranziție de la „imperialismul informal“ – influență militară și dominație economică – la conducerea și exploatarea directă. Dar, după declinul imperiilor coloniale europene în urma celor două războaie mondiale, majoritatea coloniilor africane și-au câștigat independența în timpul Războiului Rece și au decis să păstreze granițele coloniale în cadrul conferinței Organizației Unității Africane din 1964, din cauza temerilor de războaie civile și instabilitate regională, punând accent pe așa-numitul „panafricanism“.

Imperiul colonial european avea să își continue, sub diferite forme, existența până după încheierea Celui de-Al Doilea Război Mondial, când aproape toate teritoriile coloniale rămase au obținut treptat independența formală. Mișcările de independență din Africa au câștigat amploare după marea conflagrație care a lăsat puterile coloniale europene slăbite. În 1951, Libia, o fostă colonie italiană, a obținut independența. În 1956, Tunisia și Marocul și-au câștigat independența față de Franța. Ghana le-a urmat exemplul în anul următor (martie 1957), devenind prima colonie din Africa Subsahariană care a căpătat autodeterminarea. În deceniul următor, valuri de decolonizare s-au produs în întreg continentul, culminând cu înființarea Organizației Unității Africane în 1963. Prezența externă a Portugaliei în Africa Subsahariană (în special în Angola, Capul Verde, Mozambic, Guinea-Bissau și São Tome și Principe) a durat din secolul al XVI-lea până în 1975, după ce regimul Estado Novo a fost răsturnat printr-o lovitură de stat militar la Lisabona. Rhodesia și-a declarat unilateral independența față de Regatul Unit în 1965, sub guvernarea minorității albe conduse de Ian Smith, dar nu a fost recunoscută internațional ca stat independent (sub numele de Zimbabwe) până

în 1980, când naționaliștii de culoare au preluat puterea după un război de gherilă de durată. Deși Africa de Sud a fost una dintre primele țări africane care și-au obținut independența, statul a rămas sub controlul minorității albe a țării, începând din 1956, printr-un sistem de segregare rasială cunoscut sub numele de *apartheid*, până în 1994.

Astăzi, Africa cuprinde 54 de țări suverane. De la independență, statele africane au fost adesea grevate de instabilitate, corupție, violență și autoritarism. În câteva decenii doar, războaiele civile și interetnice au produs de zeci de ori mai multe victime decât secolele de exploatare colonială, care impuseseră totuși o anumită rigoare organizațională și o stabilitate hegemonică. Majoritatea covârșitoare a statelor africane sunt republici care funcționează sub diverse forme ale sistemului prezidențial de guvernare, cu câteva excepții însă (în state mici, precum Lesotho, sau în unele regiuni ale unor republici, cum este regele zulu din Africa de Sud). Totuși, puține dintre ele au reușit să mențină guverne democratice pe termen lung (conform criteriilor stabilite de Lührmann), doar Botswana și Mauritius fiind consecvent democratice pe întreaga lor istorie post-colonială.

Majoritatea țărilor africane au cunoscut mai multe lovituri de stat sau perioade de dictatură militară. Între 1990 și 2025, continentul, în ansamblu, a înclinat spre o guvernare democratică.

În primii ani în care s-au bucurat de independență, o majoritate covârșitoare a africanilor trăiau în sărăcie extremă. Continentul a suferit de pe urma lipsei de dezvoltare infrastructurală sau industrială în perioada colonială, alături de instabilitatea politică. Cu resurse financiare limitate sau acces redus la piețele globale, țări relativ stabile precum Kenya au experimentat o dezvoltare economică foarte lentă. Doar câteva țări africane au reușit să obțină o creștere economică rapidă înainte de 1990. Excepțiile includ Libia și Guineea Ecuatorială, ambele având rezerve mari de petrol.

Instabilitatea în întregul continent după decolonizare a rezultat, în primul rând, din marginalizarea grupurilor etnice. Multe state au

experimentat războaie civile, inclusiv Rwanda, Sudan, Angola, Sierra Leone, Congo, Liberia, Etiopia și Somalia. În căutarea câștigului politic personal, mulți lideri au promovat deliberat conflicte etnice, unele dintre acestea având origini în perioada colonială, cum ar fi gruparea mai multor grupuri etnice nelegate între ele într-o singură colonie, divizarea unui grup etnic distinct între mai multe colonii sau exacerbarea conflictelor existente de stăpânirea colonială, cum ar fi tratamentul preferențial acordat minorității hutu față de tutsi în Rwanda în timpul stăpânirilor germane și belgiene.

În fața unei violențe tot mai severe, conducerea militară a fost larg acceptată de populația multor țări ca mijloc de menținere a ordinii, iar în anii 1970 și 1980 multe țări africane erau controlate, efectiv, de către dictaturi militare. Disputele teritoriale între națiuni și rebeliunile grupurilor în căutare de independență sau autonomie extinsă au fost, de asemenea, comune în statele africane independente. Cea mai devastatoare dintre acestea a fost Războiul Civil Nigerian, desfășurat între forțele guvernamentale și o „republică” secesionistă Igbo, care a dus la o foamete care a ucis între unu și două milioane de oameni. Două războaie civile în Sudan, primul desfășurat între 1955 și 1972, și al doilea între 1983 și 2005, au ucis aproximativ trei milioane de oameni, luptele sângeroase având loc, în principal, pe baze etnice și religioase.

Conflictele Războiului Rece între Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică au contribuit, de asemenea, la instabilitate. Atât Uniunea Sovietică, cât și Statele Unite au oferit stimulente considerabile liderilor politici și militari africani care s-au aliniat cu politica externă a marilor puteri. Ca exemplu, în timpul Războiului Civil din Angola, MPLA aliniată cu sovieticii și cubanezii și UNITA aliniată cu americani au primit majoritatea sprijinului lor militar și politic din partea acestor superputeri. Multe țări africane au devenit extrem de dependente de ajutorul extern. Pierderea bruscă a ajutorului atât de la sovietici, cât și de la americani la sfârșitul Războiului Rece și căderea URSS au dus la turbulențe economice și politice severe în țările cele mai dependente de sprijin

extern. În Etiopia a avut loc o mare foamete între 1983 și 1985, în care au murit până la 1,2 milioane de oameni, pe care majoritatea istoricilor o atribuie, în primul rând, relocării forțate a muncitorilor agricoli și confiscării grânelor de către guvernul comunist Derg, agravată ulterior de războiul civil. În 1994, un genocid în Rwanda a dus la până la 800 000 de morți, adăugându-se o criză severă a refugiaților și alimentând ascensiunea grupurilor militare în țările vecine. Acest lucru a contribuit la izbucnirea primului și celui de-al doilea război din Congo, cele mai devastatoare conflicte militare din Africa modernă, cu până la 5,5 milioane de decese, făcându-l de departe cel mai teribil conflict din istoria modernă a Africii și unul dintre cele mai costisitoare războaie din istoria omenirii.

În Africa continuă diverse conflicte între grupuri insurgente și guverne. Din 2003, a apărut un conflict în Darfur (Sudan), care a atins intensitatea maximă între 2003 și 2005, cu creșteri semnificative ale violenței în 2007 și 2013–2015, soldat cu aproximativ 300 000 de morți în total. Insurgența Boko Haram, predominant în Nigeria (cu lupte semnificative și în Niger, Ciad sau Camerun), a ucis în jur de 400 000 de persoane din 2009 încoace.

În mare parte, conflictele din Africa s-au redus la conflicte de intensitate redusă până în 2022. Cu toate acestea, Războiul din Tigray (nordul Etiopiei), desfășurat între 2020 și 2022, a dus la moartea estimată a 500 000 de oameni, în principal din cauza foametei. În ansamblu totuși, violența în Africa a scăzut semnificativ în secolul al XXI-lea, odată cu încheierea războaielor civile din Angola, Sierra Leone și Algeria în 2002, Liberia în 2003, Sudan și Burundi în 2005. Al Doilea Război din Congo, care a implicat nouă țări și mai multe grupuri insurgente, s-a încheiat în 2003.

...Africa, al doilea cel mai întins continent al lumii, are o suprafață de 30 244 050 km², incluzând și insulele adiacente, ocupă 20,3% din suprafața terestră a planetei. Cu peste 1,4 miliarde de locuitori în 54 de țări, Africa este gazdă a unei șeptimi din populația totală de pe glob, fiind,

după Asia, al doilea cel mai populat continent. Populația Africii a crescut rapid în ultimii 40 de ani și, în consecință, este relativ tânără. În unele state africane, mai mult de jumătate din populație are sub 25 de ani. Numărul total de oameni din Africa a crescut de la 229 de milioane, în 1950, la 630 de milioane, în 1990. În 2024, populația Africii era estimată la peste 1,6 miliarde. Creșterea populației totale a Africii, depășind alte continente, este de dată relativ recentă; populația africană a depășit Europa în anii 1990, în timp ce America a fost depășită undeva în jurul anului 2000. Această creștere a numărului de copii născuți în Africa, comparativ cu restul lumii, este de așteptat să ajungă la aproximativ 37% în anul 2050, în timp ce în 1990, Africa Subsahariană reprezenta doar 16% din nașterile mondiale. Rata totală de fertilitate (copii per femeie) pentru Africa Subsahariană este de 4,7 în 2018, cea mai mare din lume. Toate țările din Africa Subsahariană aveau deja în 2019 rate de fertilitate (numărul mediu de copii) peste nivelul de înlocuire și reprezentau 27,1% din nașterile globale. În 2021, Africa Subsahariană a reprezentat 29% din nașterile globale.

...Pentru mulți sociologi de azi, Africa reprezintă, deloc întâmplător, „Continentul Viitorului“. Dar – cum se spune – viitorul a început... ieri, iar trecutul Africii merită în egală măsură (re)cunoscut.

(www.britannica.com, www.history.org, <https://en.wikipedia.org>)